

Eet jeg ønsker frem for alt henede (Vilh. Gregersen)

N 111. D 158.

Udenfor de autoriserede salmebøger:

Du, som naadig steeg hened (Hauge)

(Du der einst von deinen Höhen (?))

100 Missions-Psalmer. Harpen 1863.

Fra nær og fjern vi komne er (?)

(Hier stehen wir, von nah und fern)

Rynning nævner som oversætter J. Lindberg i

»Zions Harpe« 1831, men der findes kun den tyske tekst.

Gud Fader vor i Himmerig (Hauge)

(Gott Vater, aller Dinge Grund)

100 Missions-Psalmer 1852.

Mægtig Vinden suser (Hauge)

(Gottes Winde wehen)

100 Missions-Psalmer 1852.

O Jesu! du er kommen (Hauge)

(Der du zum Heil erschienen)

100 Missions-Psalmer 1852, Harpen 1863.

KNOLL, CHRISTOPH

Christoph Knoll blev født 1563 i Bunzlau am Bober (Schlesien), hvor hans fader var skomagermester. Allerede paa skolen i Bunzlau blev han af rektor Helwig indført i astronomiens begyndelsesgrunde, og derefter blev han paa skolen i Görlitz i aarene 1582-83 undervist saa grundigt i matematik og astronomi af den berømte matematiker Barth. Scultetus, at han senere i livet stadig arbejdede med astronomiske spørgsmål. 1619 udgav han i Liegnitz en evighedskalender i trykken.

Fra Görlitz rejste han 1584 til universitetet i Wittenberg for at studere teologi, og da han havde endt sine studier, kom han 1586 til Sprottau am Bober som lærer, men 1591 blev han diakon og kapellan hos Martin Moller, som her var præst. De arbejdede trofast sammen i ni aar, til Moller blev forflyttet til Görlitz. Knoll blev i Sprottau til sin død 1621.

Under den forfærdelige pest i 1599 skrev han for at trøste de syge og døende »Trostbüchlein oder Praxi articulorum de resurrectione carnis et vita aeterna«. Som et tillæg til denne bog fulgte to trøstesalmer. Den ene »Im Leben und im Sterben« kendes ikke, og vi har kun andenhaands vidnesbyrd om, at den har eksisteret. Til gengæld er den anden, »Hertzlich thut mich verlangen«, meget berømt og har faaet stor udbredelse og betydning. Det er en »Trostgesang, wie ein Christ in Sterbensnoth sich trösten soll«. Den blev oversat

til dansk i Moltkes Haandbog 1639, se nærmere under »Mig hjertelig nu længes«, III, 320 ff. Den er siden bearbejdet paa mange maader, ofte delt i to, og optræder derfor med mange forskellige begyndelser i salmebøgerne. Men nu er den udeladt baade i Tyskland og Danmark.

Koch II, 271-72. Kulp 313. Wackernagel I, 814.

Hjertelig jeg nu længes. Moltke 1639.

Hjertelig mig nu længes. K. P 474.

Mig hjerteligen længes. Æ 379.

Jeg hjertelig nu længes. MB 615. N 517.

Du ser, o Gud, min længsel. E 406. MB 631.

Ret inderlig jeg længes. R 557.

Snart døden mig adskiller. R 558. KH 653.

Mig hjertelig nu længes. RT2, 988. KH 637.

La 618. Hauge 386.

Nu hjertelig jeg lenges. La rev 729.

Nynorsk 876.

Du sorrigfulde enke. Hauge 563. (RT2, 988 og KH 637, v. 7-8).

KNUDSEN, JAKOB CHRISTIAN LINDBERG

Jakob Knudsen blev født 14. sept. 1858 i Rødding, hvor hans fader Jens Lassen Knudsen (1819-86) var højskolelærer. Da denne i sin ungdom havde været i Forballum i Vestslesvig for at lære landbrug hos sin ældre broder Knud Lausten Knudsen, var han i dennes hjem blevet stærkt paavirket af den unge huslærer Christen Kold. Han forlod da landbruget, som han ikke egnede sig til, kom paa seminarium hos Ludvig Chr. Müller i Snedsted og senere til København, hvor han 1851 blev teologisk kandidat. 1852-62 var han lærer paa Rødding højskole, som hans broder Knud havde været med til at stifte.

Han blev gift i Vesterborg 1853 med Nanna Maria Frederikke Boisen (1824-1900), sønnedatter af biskop P. O. Boisen og broderdatter til Grundtvigs svigersøn P. O. Boisen. Jakob var deres næstældste barn. Dette møde mellem Knudsen-slægten og Boisen-slægten har Jakob Knudsen skildret i »To Slægter«.

Da Kold 1862 byggede ny skole i Dalum, sendte han bud efter Jens Lassen Knudsen, der kom med hustru og børn, uden betingelser, og kun fik løn efter kassens tilstand. Det gik ikke længe med en hel familie, om den end var nok saa nøjsom, og 1864 søgte Jens Lassen præsteembede og kom til Aggersborg ved Limfjorden.

Det blev Jakobs egentlige barndomshjem. Her

var den natur, han kom til at elske, og de mennesketyper, han forstod og skildrede. Her fortsatte faderen sin lærergerning for sin voksende børneflokk. De kom til at leve med bibelhistorien og danmarkshistorien som den for dem aktuelle virkelighed og i en ubetinget lydighed mod faderen, som de elskede, maaske netop for hans alvorlige og kærlige absolutisme. Danskhed og streng grundtvigsk kristendom hos faderen, det samme i mildere og personlig skikkelse hos moderen, blev den lykkelige og rige »hjemlighed«, som Jakob voksede op i og siden fandt tilbage til. En gen- spejling af forholdet til faderen finder vi i hans lutherbog »Angst« (1912) og »Mod« (1914). Træk af hans personlige udvikling bort fra og tilbage til dette livsgrundlag findes i dobbeltromanen »Gjæring-Afklaring« 1902.

1872 flyttede faderen til Lejrskov og Jordrup ved Kolding, hvor han døde 1886. Nanna overlevede ham til 1900. Her begyndte Jakob paa landbruget, som han ikke duede til, og fik lov at komme paa Askov højskole 1873, og fra 1874 forberedte faderen ham til optagelse paa R. Møllers artiumskursus i København, hvor han kom ind 1875 og hvorfra han 1877 blev student. Allerede i kursustiden skrev han den morsomme »oversættelse« paa hanherredmaal af Cicero: »Den først' af de catilinarisk Tåler«, 1887 udgivet under pseudonymet »Jakob«.

I et befrugtende samliv med grundtvigske studenterkammerater, især hans modsætning Holger Begtrup, blev han mere klar over sin tunge arv af vestslesvigske bondesind, der følte sig draget af tidens naturalisme. Han studerede pligtskyldigst teologi, som ikke gjorde noget dybt indtryk paa ham; det gjorde Rasmus Nielsens »aandsvirkelighed« heller ikke. Da han 1881 var blevet teologisk kandidat, begyndte han at studere filosofi, som han hele tiden havde haft lyst til, men det gik i stykker for ham; flere gange havde han været i svære kriser.

I efteraaret 1881 blev han lærer paa Askov højskole, hvor han underviste i dansk og engelsk. Her fortsattes venskabet med Begtrup, da han blev lærer der. Han blev ogsaa ven med den stridige Valdemar Brücker, som var blevet frimenighedspræst i Aagaard. Men hverken dette venskab eller Knudsens indflydelse paa eleverne passede forstander Ludvig Schröder. Alt syntes dog at blive godt, da Jakob Knudsen 1890 blev præst for den nyoprettede valgmenighed i Møllerup, anbefalet af højskoleforstander Jens Bek og Anders Thøgersen Grønborg. Med søndagstaler i Askov og det nærliggende Gjesten havde han allerede øvet en slags præstevirksomhed.

1879 var han blevet forlovet, og 22. aug. 1883 gift med Frederikke Plockross, født 20. febr. 1861 paa Frederiksberg, død 25. marts 1916, datter af fuldmægtig, senere overretssagfører Harald Christian Plockross og Marie Christine Krarup. Men det holdt kun en halv snes aar. Vald. Brücker siger, at Jakob Knudsen »havde ved sin side en kone, som man ikke kunde andet end holde af og beundre: så ærlig og retlinet, så forstandig og brav helt igennem og et meget fint menneske. Men man behøvede ikke megen skarpsynethed for at forstå, det var en besynderlig misforståelse der havde bragt de to sammen.« Nogen tid efter at de var kommet til Møllerup blev de enige om at skilles. I marts 1893 meddelte de det til menigheden, som holdt af dem begge og sørgede over det, men forstod nødvendigheden.

Jens Bek døde kort efter, og Jakob Knudsen hjalp hans enke med at føre højskolen videre. Tre aar senere, 17. nov. 1896, giftede han sig med den unge Helga Bek, født 17. aug. 1877, datter af højskoleforstander Jens Bek, (1844-93) og Marie Sofie Høegh (1843-1931). Brücker viiede dem i præstegaardens dagligstue. Det voldte forargelse, baade i menigheden og i grundtvigske kredse ud over landet, og Jakob Knudsen følte sig nødsaget til at tage sin afsked.

Han bosatte sig 1897 i Randers og fik i de følgende aar en kummerlig tilværelse som omrejsende foredragsholder og oplæser, hvorom man kan læse, f. eks. i »Bortliciteret« og andre fortællinger i »Jyder« I-II, 1915-17. Dette rejseliv svækkede hans helbred. Men efterhaanden slog hans forfatterskab saadan igennem, at han kunde leve af det. 1901 flyttede han til Glostrup, 1904 til Nyhusene ved Hillerød, 1909 til Birkerød, hvor han blev til sin død 21. jan. 1917.

De værste kampe maatte han udstaa med sig selv. Efter sin eksamen, ogsaa i askovtiden, maatte han gennem en dyb krise, som dog endte med, at han fandt tilbage til det gudsforhold, som han et sted kalder »kristenhjemligheden«. Undertiden følte han hos Gud den fred, som overgaar al forstand, undertiden fór en »storm over sjælen, og han stod uden læ«. Han skrev 1890 et lille fødselsdagsdigt til Nutzhorn, som han priste, fordi han *passede*. »Kun de, som passer, kan Prøven bestaa«. Hans moders slægt var »nem«, en Boisen passede ogsaa. Men selv havde han sin faders vestslesvigske tunghed og dertil en selvransagende samvittighed. Han havde en hedensk trang til selvudfoldelse, men samtidig en dyb angst for at spille livet. Han følte sig forpligtet paa det absolutte, men indsaa realistisk, at hverken han eller nogen anden kunde naa det absolutte i denne syn-

dens verden, og han piskede med skorpioner de hyklere, der overfor Gud eller mennesker lod, som om de kunde. Paa baggrund af sin egen sjælelige ensomhed elskede han det kristne menighedsfællesskab. Og frem for alt var han under alle kampe saaledes lænket til Gud, at intet kunde drive ham fra troen.

Han var ikke født med letformende evne, men blev sent udviklet og frigtort som forfatter. Han debuterede med et digt om »Bent Kongebroder« 1884. Efter en englandsrejse 1886 studerede han Cromwell, og 1891 udgav han skuespillet »Cromwells Datter«. 1898 udkom »Et Gjensyn«, som blev hans gennembrud. I aarene derefter udsendte han op mod en snes store bøger. Han havde overvundet sin vanskelighed ved at skrive, han havde faaet indre sikkerhed efter den sidste store krise, og han havde støtte i sit nye, lykkelige ægteskab. »Den gamle Præst« 1899 vakte en ny storm og en hidsig drøftelse om selvmord og kristendom. Hans meget personlige »Gjæring-Afkla- ring« kom 1902 og »To Slægter« 1910. Hans »Angst« og »Mod« er et Luther-billede med selvpoplevede træk. Problemet om ægteskab og skilsmisse tog han op i »For Livets Skyld« 1905 og »Inger« 1906. Hans kamp mod falsk humanisme og opdragelse genlyder i »Fremskridt« 1907 og »Lærer Urup« 1909. Mest helstøbt er »Sind« 1903. Desuden maa nævnes »Rodfæstet« 1911, »En Ungdom« 1913, det dramatiske digt »Varulven« 1908 og det yndefulde og fromme »Jomfru Maria« 1904. Sammenligner man dette forfatter- skab med hans forkyndelse i »Christelige Fore- drag« 1893, opbyggelige taler fra askovtiden, og hans »Livsfilosofi« 1908, faar man et stærkt ind- tryk af det helhedssyn, som han vandt gennem kriser og syntese af indre modsætninger.

En snes aar efter Jakob Knudsens død samlede Ejnar Thomsen en udgave af hans spredte »Digte« 1938. Heri findes naturligvis ogsaa de tre salmer, som er optaget i D. De er alle blevet til i Mellerup 1890-91.

»Tunge, mørke natteskyer«, se V, 60 ff, er ble- vet til i efteraaaret 1890. I kamp med tre fjender, den sjælelige ensomhed, den sjælelige fortabelse og den legemlige død klynger den bange sig til Gud.

Efter mørkesangen kommer lyssangen, »Se, nu stiger solen af havets skød«, se IV, 338 f. Han jub- ler over lyset og livet, men paa baggrund af guds- freden, som har taget ham i beskyttelse mod de fjender, han før var bange for.

Endelig til høsten 1891 kom »Vi pløjed og vi saade, V, 133 ff, der er en oversættelse fra engelsk af en oversættelse fra tysk af en bearbejdelse af

en tekst af Mathias Claudius. Han havde truffet den i England 1886 uden dengang at kende dens oprindelse, men først nu har han faaet lyst til at oversætte den.

De to sidstnævnte kom straks med i Mellerup- menighedens salmebog, men nattesangen gemte han. Sammen med Vald. Brücker udgav han nemlig 1892 »Salmebog for Kirke og Hjem« (FK). Grundtvigske forfattere har anket over, at den officielle salmebog, som blev indført nogle aar senere (KH), har tilegnet sig dette navn. Det er snarere omvendt. Forarbejderne til den autori- serede salmebog, KHF 1885 og 1888, havde alle- rede dette navn, og det har Jakob Knudsen og Brücker benyttet.

Situationen var den, at menigheden i Mellerup var anerkendt som valgmenighed fra 1890, og Brückers frimenighed i Aagaard fik nu endelig anerkendelse som valgmenighed 1892. Det var nærliggende at faa salmebogsforholdene i orden. De grundtvigske fri- og valgmenigheder brugte i reglen Grundtvigs Festsalmer (enkelte dog R med tillæg). Til de oprindelige Festsalmer knyt- tede man lokale tillæg. Knudsen og Brücker var de første, som omordnede det grundtvigske stof og deraf fra grunden skabte en ny, lokal salmebog (FK). Senere kom FA, FN og FV. Denne salme- bog blev naturligvis straks indført i Mellerup og Aagaard, men efterhaanden ogsaa i en del af de sønderjyske frimenigheder som tillæg til N, og det betød i praksis, at man mest brugte tillæget. Med denne salmebog i haanden gik Jakob Knud- sen op og ned ad kirkegulvet i Mellerup og sang for med sin smukke stemme. Saadan huskede de ham helst, da han var rejst, især naar han sang »Se, nu stiger solen«. Se ogsaa om Jakob Knud- sen som forsanger i kirken, V, 349, sp. 1.

Men han har skrevet andre salmer end disse. Han har selv sat melodi til »Jul er kommen med Klokkeklang«, Højskolebladet 21. dec. 1888, og »Det er Jul paa Jord«, Højskbl. 20. dec. 1895. Noget tungere er »Udad vi søgte efter Lykke« (de følgende vers begynder: Op ad vi søgte, Ind ad vi søgte, Livet vi søgte), Højskbl. 22. sept. 1893, skrevet til en melodi af Beethoven. Endelig en oversættelse fra engelsk, »Sjæle, som af Synde- sorgen«, Højskbl. 9. sept. 1892. Nævnes kan ogsaa hans sang ved Roskilde Højskoles indvielse 1907, Højskbl. 3. maj 1907. Men af salmerne kommer ingen paa højde med de tre, som er optaget i D.

Ejnar Thomsen i DBL XII, 599-605. Samme: »Skribenter og Salmister«, 1957, 47-59. Samme: »Jakob Knudsen«, 1932 (Grundrids af folkelig Universitetsundervisning). Jakob Knudsen: »Dig- te«, 1938. Vald. Brücker: »Mit Livs vej«, II, 1926,

266-71, 301-07 m. fl. Holger Begtrup: »Jakob Knudsen«, 1918. Carl Roos: »Jakob Knudsen. En Aandspersonlighed«, 1918. Samme: »Jakob Knudsen. Et forfatterskab«, 1954. Svend Norrild: »Jakob Knudsen«, 1935. Aug. F. Schmidt: »Jakob Knudsen«, 1936. Edith Ortmann-Nielsen: »Bibliografi«, 1933 (i slutningen af 2. udg. af »Kristelige Foredrag«, 1933). Harald Nielsen: »Moderne Litteratur«, 1904, 163-209. Helge Rode: »Det sjælelige Gennembrud«, 1928, 141-45. Richardt Gandrup: »Døgnet og Tiden«, 1926, 34-50. Geismar I, 20 ff, II, 146 ff. Samme: »Nogle Digterprofiler«, 1906, 158-74.

Se, nu stiger solen af havets skød. D 700.

Tunge, mørke natteskyer. D 729.

Vi pløjed og vi saade. SS 806. D 678.

KNUDSEN, THOMAS

Hans Thomissøn skriver 1569 om arbejdet med at forbedre den danske salmebog: »Oc der til hialp mig da min kiere Fader Mester Thomas Knudsen/ som vdi 44. Aar haffuer predicket/ oc endnu i sit 66. Aar/ predicker/ Gud ske loff/ Iesu Christi rene Euangelium vdi Hygom ved Ribe«.

Af dette paalidelige sønlige vidnesbyrd kan vi slutte, at Thomas Knudsen maa være født o. 1503, at han siden 1525 har været præst og lutheraner og stadig prædiker i Hygom ved Ribe. Han har vel gaaet i Ribe skole, da han synes at være rodfæstet i disse egne, og i saa fald har han været skolekammerat med Peder Palladius, hvis visitatsbog han ejede paa sine gamle dage.

Han var kun 22 aar, da han 1525 blev præst i Rødding og Skrave, men allerede 1527 flyttede han til Hygom. Han fik kaldsbrev af ribebispen Iver Munk, men vi kan ikke deraf slutte, at han ikke var optaget af Luther. Forholdene var brogede og uafklarede.

1528 indkaldte hertug Christian, den senere Christian III, alle præster i Haderslev len og Tømringleen til et møde i Haderslev, hvor reformationen med et slag skulde gennemføres. Forsigtigt spurgte Thomas Knudsen biskoppen, om de skulde møde, og Ivar Munk svarede opgivende, at naar det var kongens (Frederik I) vilje, vilde han ikke sige imod. Med undtagelse af 2-3 stykker fulgte alle præsterne hertugens kald, fik et luthersk kursus paa præsteskolen og blev stadfæstede i deres embeder, hvor de nu skulde holde dansk gudstjeneste med dansk salmesang. Meget vigtigt var det, at de skulde gifte sig. Der blev indsat en provst i hvert herred. Thomas Knudsen fik to herreder, Frøs og Kalvslund, og synes altsaa at have været en paalidelig luthersk mand. Da den tysktalende Jørgen Vandal (Wendt) 1537

blev biskop i Ribe, maatte Thomas Knudsen følge ham paa visitatsrejserne som tolk og raadgiver.

1542 blev det ændret med herredsprovsterne, og Thomas Knudsen drog til Wittenberg for at lære reformationens hovedmænd at kende. 26. oktober skrev han sig ind ved universitetet og 25. jan. 1543 tog han magistergraden. Da han kom hjem, blev han kannik ved domkirken i Ribe, og formodentlig flyttede han ind i den tilhørende embedsbolig. 1548 blev han forstander for Puggaard med det store jordegods, der var tillagt skolen. 1558 hører vi ogsaa, at han var kirkeværge ved domkirken.

Det var almindeligt, at en kannik lod en kapellan passe præbendeembedet, hvor et saadant hørte til, men Thomas Knudsen blev selv ved at være præst i Hygom. De sidste aar havde han dog sin søn Peder som kapellan og successor i Hygom, men han døde allerede et halvt aar efter faderen. Thomas Knudsen døde i Ribe 5. jan. 1581 og blev begravet i domkirken ved kathoveddøren.

Han havde ogsaa fulgt hertugens bud med hensyn til at gifte sig; det skete før 1532. Hans hustru hed Anna, mere ved vi ikke om hende. De havde 12 børn; vi kender navnet paa 6 af sønnerne. Et par stykker af dem studerede i Wittenberg, hvor de som faderen indskrev sig som danske; det har familien ment noget med, da det ellers var almindeligt, at sønderjyder blev indskrevet som slesvigere eller endog »holsati«.

1557 blev den ældste søn, Hans Thomissøn, af Hans Tausen udnævnt til rektor i Ribe. Som saadan skulde han lede disciplenes korsang i kirken, hvilket førte til et arbejde med at finde de rette melodier og ordne dem, og det trak teksterne med ind i billedet. Dermed begyndte et systematisk arbejde med at »forbedre den danske salmebog«. Den gamle erfarne provst og kanonikus hjalp den unge søn, og det er utænkeligt, at Hans Tausen, som 1544 paany havde forbedret salmebogen, der maatte være grundlaget, ikke ogsaa har haft et ord at sige. Men 1561 blev Hans Thomissøn sognepræst ved Vor Frue kirke i København, hvor salmebogen endelig saa lyset 1569.

Samme aar havde Thomas Knudsen sendt sin søn »En Bøn for gamle Folck/ oc om den Christelige Kirckis Alderdom«, en dobbeltsalme, hvoraf den første del, »Herre, ieg er nu gammel oc graa«, er personlig, og anden del handler om »Den Christelig Kirckis Alderdom«, se nærmere I, 148 ff og III, 349 ff, henholdsvis en psykologisk fin skildring af alderdommens vilkaar og den deraf følgende bøn, samt en realistisk betragtning